NOG IETS OVER

JACOB VAN EYCK EN ZIJN FAMILIE

DOOR

J. H. W. UNGER.

VAN hoe groot belang de notaris-archieven zijn voor de geschiedenis der kunst, wie zal het na al de opgedane ondervinding nog ontkennen. Te betreuren is het daarom, dat helaas zoo menig archief tot heden geheel ontoegankelijk is gebleven. Spreken we echter nogmaals den wensch uit, dat van regeeringswege spoedig besloten worde al deze kostbare archieven zonder onderscheid — natuurlijk mogen de protocollen slechts tot een zeker tijdstip publiek eigendom worden — aan den wetenschappelijken onderzoeker in gebruik te geven.

Onlangs bleek het mij weer opnieuw, hoe men bijzonderheden, naar welke men te vergeefs veel tijdroovende nasporingen heeft gedaan door één enkel stuk, door een testament kan te weten komen. Alhoewel ik sedert langen tijd naar gegevens voor het leven van JACOB VAN EYCK zocht, slaagde ik er niet in over hem meer bij elkander te brengen dan ik hierboven mededeelde; thans komt een „Extract uit het register van transporten en plechten van Schout en Schepenen van Utrecht” een geheel nieuw licht werpen over hem en zijn familie. De heer M^r. S. Muller Fz., archivaris der gemeente Utrecht, verblijdde mij met de toezending van dit stuk. Hem zij daarvoor openlijk dank betuigd.

Het stuk luidt aldus:

*Anno 1654 den XXV^{en} Februarij des
smiddachs ten twaelff uijre.*

Jon^r JACOB VAN EIJCK woonende alhier binnen Utrecht ons well bekend, met ons gaende, staende, zijne redenen en verstants uijterl. machtich sulcx ons bleecke overdencken de menschelijcke kranckheyt, op deser aarden niet seeckerder te wesen als de doot en niet onseeckerder als de ure van dien, omme welcke, onseeckere urhe te prevenieren bij dispositie testamentair over sijne tijdelijcke goederen, verclaerde in crachte van octroije s'hooffs van Utrecht In date den XIIIJ^{en} deses maents ende Jaers des middaechs ten XIJ uren te revoceren, casseren ende annulleren, alle makingen ende dispositien, soo testamentair als codicillair, bij hem compt voor date deses gemaectt ende gepass^t ende waer die gepass^t zijn, ende op wat manieren daer van blijcken mochte, alle deselven houdende voor null krachteloos ende van onwaerden in schijn off de selve noijt en waere gepass^t Ende wederomme op nieuws van zijne tijdelijcke goederen disponerende bevelende alvoren sijne ziele als die van lichame gescheijden sall zijn in handen van Godt Almachtich en sijn lichaem de christelijcke begravinge, Verclaerde in de goederen roerende ende onroeren actien ende crediten sulcx hij testatoir in hertochdom van Brabant leggende ende uijtstaende heeft, die hij testateur metter dood ontruijmen ende achterlaten zall tot sijne Erffgen in selve te nomineren ende institueren, gelijk hij testateur nomineren ende instituerende is, bij desen Jo^e HAELOWICH VAN EIJCK huysvrouw van Jo^e WILLEM BROCH zijne nichte ende Jon^{ren} RUDOLPHUS FIERLANDS, JOHAN BAPTISTA FIERLANDS zijne neven, mitsgaders de kinderen van Jon^r JACOB FIERLANDS Za. mede zijns testateurs neve was bij representatie in haerl. vaders plaetsen, omme de voorverhaelde goederen in Brabant voornt gelegen ende uijtstaende onder hunl. in vier egale portien gedeijlt ende genooten te worden, mits ende wel verstaende dat zijlieden gehouden sullen wesen uijt de selve goederen uijt te keeren ende betaelen aen Jo^r SIMON FIERLANDS Adv. tot Brussele insgel. zijns testateurs neve de somme van eens twee hondert vijftich K(arolus) gul(den) a XX strs hollants sonder dat hij in dese voorsz. Erffnisse iet meer sall hebben te pretenderen, Dvoorsz. somme uijt de voorseijde goederen legateren mitsdesen, Behoudel. dat onder de voorgeroerde goederen niet en zall sijn gecomprenhendeert ende begrepen een campje hoijlandt onder Empel off Meerwijck in Brabant onder de maijerije van 's Hertogen Bosch gelegen, t'welck hem compt testateur bij scheijdinghe ende erfdeijlinge der goederen bij Jo^{ren} IDA en HEIJLWICH VAN EIJCK Za: zijns testateurs moije ende out moeije respective nagelaten, aengecomen is, welck voorsz. campje hoijlants hij compt testateur, legateert aen JOHAN DIRCX ¹⁾ borger t Utrecht, verders begeert hij testateur oock mede dat d'actie, die hij heeft, in seecker weerdt gelegen onder Driell in Bommelre weerdt in Gelreland, hem testateur aengecomen door doode ende overlijden van Za: Jo^v ANNA VAN EYCK sijn suster, mede sall comen ende blijven. aen ende tot behoef van zijns testateurs Boedel tot Utrecht, zijn voor hem testateur in voorsz. weert een gerecht derdepart, alwaard oock dat 't voorsz. land bijt leven van hem compt testateur noch niet en was vercoft, ofte de cooppen van dien noch niet en waren ontfangen, off, dat de selve uyt crachte desen niet en costen volgen, vermits eenige contrarie coustumen in Gelrelandt mochten worden gemoveert, off hier tegen geexpireert sullen deselve bij d' voorn geinstituteerde erffgen d'selve cooppen, evenwell moeten worden uijtgekeert, ofte anders missen, uijt de goederen, die in Brabant voorsz. gelegen zijn, soo veel het voorsz. derdepart van versz. weert off de cooppen derselver bedraecht, de voorgeroerde goederen in Brabant, voor ende ten dien aensien affecteren ende beswarende bij desen, ende dvoorgemelte geinstituteerde erffgen. inde selve op pene van exheredatie belastende mits desen, Ende in alle zijns testateurs andere goederen ende Boedel tot Utrecht ende elders, waer dat de selve souden mogen zijn gelegen, roeren en onroeren actien en crediten egheen uijtgesondert (daeronder niet begrepen de goederen in Brabant voorsz. gelegen en hier vooren was gedisponeert) maer well was d'voorsz. goederen alle d'achterstallige landtpachten en renten, off die bij sloten van reeckeningen op date van zijns testateurs overlijden noch niet en zijn voldaan, als mede het lopen Jaer pachten ende renten, daer in hij testateur soude mogen comen t'overlijden, egheen als voorsz. uijtgesondert van wat nature en op wat plaetsen die gelegen zijn verclaerde hij compt testateur in alle deselve tot zijne erffgen te nomineren

¹⁾ Deze, nu eens JOHAN DIRCX, dan weer JOHAN DICX genoemd, is VAN EYCK in zijn stadsbetrekking opgevolgd. Zie *Bouwsteenen. Derde Jaarboek* bl. 56 en de noot.

ende institueren bij desen, gel. hij testateur tot sijne universele erfgenaem nominere[n] ende institueren is JOHAN DIRCX Borger t Utrecht voornt, off bij desselfs voor overlijden zijne wettige descendenten, met dese expresse conditionen dat hij gehouden sall wesen, uijt de goederen hier voren gemelt daer inne hij is geïnstitueert aen zijns compnt testateurs hospita HENRICKGEN BLOM, indien zij op sijns testateurs overlijden int leven is uijt te keeren en voldoen eens de somme van een hondert en vijftich, gul(den) ende de selve te voldoen met een renth Obligatie off rentebrieff van een hondert gul(den) capitaels ende vijftich gul(den) in gelde, ende noch daer en boven aen voorn HENRICKGEN BLOM Jaerl. uijtkeren haer leven lanck geduerende ende langer niet een lijffrente van 't seventich K(arolus) gul(den) Jaerl., prijse als vooren, alle halff Jaer te betalen, ingaende nae syns testateurs doot, met welcke voorsz. institutie den compt testateur bij desen verstaat te cesserende ende bij hem testateur met de voorsz. Institutie wort gederogeert seecker contract ²⁾ ende condition tusschen hem testateur ende den voorn JOHAN DIRCX opgerecht ende voor den nots NICOLAES VERDUYN ende seeckere getuijgen alhier binnen Utrecht op den II^{en} Jnnij XVJ^c drie en vijftich gepasz^t, in, schijn off t'selve noijt en waere aengegaen ende gepasz^t ende by desen gehouden wort voor gecass^t, Legateert den compt testateur noch aen Diaconije van waere gereformeerde Kercke binnen Utrecht De somme van eens hondert gul(den) die bij de voorn. sijne eerste vier geïnstitueerde erfgen. nae zijns testateurs overl. moeten worden uijtgekeert, uijt de voorsz. goederen in Braband voor den aenvangh, vande selve goederen, die daer voor mede affecteren ende beswaeren bij desen, willende en begeeren voorts den compt testateur dat t'geene voorsz. bij sijne voorn. erfgen. naer zijne overl(yden) in allen sijne pointen sall worden achtervolcht en naegecomen sonder eenige de minste tegensprecken en ingevalle hem iemant vande voorsz. erfgen. hier tegens quamen t'opposeren in rechten off daer bujten directel. off indirectel. off de voorsz. Instituten quamen te contradiceren, die en soo veel het soude mogen wesen sullen zijn en blijven verstecken van t'geene voorsz. een ieder hier vooren is gemaectt ende gelegateert, ende zal t'selve in sulcken geval comen voor d' een helft tot behoef van voorsz. Diaconije ende d' ander helft ten behoef van voorn JOHAN DIRCX in sulcken eas d'voorgenoemde Diaconije ende JOHAN DIRCX in des contradicteur off contradicteurs ende opposant off opposants plaats roepen ende stellende bij desen, wienvolgende den compt testateur tot executeur van desen sijnen testamente en uijterste wille, stelt ende autoriseert den voorgenoemde JOHAN DIRCX, den selven gevende soodanigen macht ende autoriteit als enich executeur naer rechten ende coustumen van noode heeft, Alle t'welcke voorsz. staedt, Den compt testateur, will ende begeert dat na sijn overl. zijn volcomen effect hebben ende sorteren sal sulcx eenich Testament, codicille laeste ende uijterste wills, gifte, onder den levenden off uijt saecke des doots best valideren sall mogen niet tegenstaende eenige coustumen off landtrechten ter contrarie, ende off alle noodighe solemnitejten naer rechten gerequireert in desen, niet en waeren geobserveert, die hij compt testateur hout voor grepeteert, op en van t'geene voorsz. den compt testateur versochte hier van gemaectt ende geleverd te worden Instrument in forma sonder arch.

Dit stuk is zeer belangrijk. Wij leeren er uit, dat JACOB VAN EYCK nooit getrouwd ³⁾ is geweest, althans, dat hij geen kinderen had. Verder wordt er door bevestigd, dat ANNA VAN EYCK zijn zuster was; vreemd is het, nergens in dit testament iets aan te treffen over zijn broeder GASPARD VAN EYCK, Drossaart van Heusden of over diens kinderen. De neef, over wien in de brieven gesproken wordt en die blijkbaar een zoon van Gaspard is, wordt geheel uitgesloten. Eindelijk ziet men er duidelijk uit, dat VAN EYCK, geen onbe-

²⁾ Deze acte, die ons waarschijnlijk de verhouding tusschen Jonkheer JACOB en JOHAN DIRCX nauwkeuriger had kunnen doen kennen, is verloren gegaan. Het protocol van den notaris VERDUYN eindigt met 1650.

³⁾ Indien we den bundel anecdoten van AERNOUT VAN OVERBEKE, waarvan ik reeds boven, blz. 198, melding maakte, mogen gelooven, was hij echter geen vrouwenhater. Joncker Jacob van Eyck, die blind was, zegt OVERBEKE, soende by provisie de meyden eerst en dan vroeg hij 's anderen daegs aen syn maet of sy moy waeren?

middeld man was, zooals zijn tweede brief en zijn requesten aan de Vroedschap van Utrecht zouden doen vermoeden; dit blijkt ook bij zijn begrafenis.

Vertrouwende op de mededeelingen van den heer S. in de *Bouwsteenen*, overgenomen door den heer Van Riemsdijk, liet ik Jonkheer JACOB VAN EYCK in de Nicolaï- of St. Nicolaaskerk begraven worden. De heer M^r. S. Muller Fz. maakte er mij evenwel opmerkzaam op, dat uit het, door mij op blz. 99 genoemde, MS van Van Engelen iets anders bleek. Het hoofd Weeskerk is daarin uitgevallen, zoodat de schrijver in de *Bouwsteenen* gemeend heeft, dat VAN EYCK en al de andere op de naaste pagina's genoemde personen nog begraven waren in de aan de Weeskerk (oude kapel van het Reguliersklooster, later Weeshuis) voorafgaande St. Nicolaaskerk. Dit is echter niet zoo. VAN EYCK lag begraven in het koor der Weeskerk; zijn wapenbord werd gehecht tegen de achtermuur van dat koor, even ten zuiden van het middelpunt. Dit wapenbord, dat ook in het wapenboek afgebeeld is, bevat de op blz. 100 gemelde kwartieren met eenige kleine varianten. De authentieke aantekening in het doodboek luidt aldus:

Costers	Dootgravers	Bidders	1657
$\frac{6}{4}$	$\frac{6}{4}$	$\frac{6}{4}$	
Dom groot 1½ uer St. Jacob	Reguliers te laet in K Eenwapen	A. Segerman, Vier knechts Dom groot ½ uer te laet in de K	JoE JACOB VAN EYCK aen Reguliers brugh nalaten collaterale mundige erffgen. Geen vast goet, Reguliers Een Wapen..... N (?)

Om dit geheel en al goed te begrijpen, moet ik even stilstaan bij de gewoonte, die te Utrecht gevolgd werd. Het doodboek, dat ook voor de Weeskamer diende om erfenissen aan minderjarige opkomenden aan te wijzen, en waarin tevens alle bijzonderheden werden aangeteekend, die voor het heffen van allerlei rechten in aanmerking kwamen, bevat dientengevolge verschillende meer of minder wetenswaardige aantekeningen. De koster der kerken deden aangifte, of er over den doode geluid werd op den dag der begrafenis (hier $\frac{6}{4}$, d. i. 6 April) en wel in welke kerken, hoe lang en met de groote of kleine lui-klok; wanneer iemand met het groote gelui overluid werd, betaalde hij *f* 9 aan de Aalmoezenierskamer. De doodgravers berichtten, waar de doode begraven was (Regulierskerk), of het lijk ook later dan op den voor begrafenis bepaalden tijd (12 uur) ter kerk was gekomen, in welk geval — aanzienlijken deden dit zeer dikwijls, omdat het beboete uur kostbaarder en daarom fatsoenlijker was — eene boete van *f* 12 moest worden betaald aan de Aalmoezenierskamer, en of er ook een wapenbord met kwartierstaat of inscriptie boven of bij het graf was opgehangen, waarvoor natuurlijk kerkerechten verschuldigd waren en bovendien *f* 24 aan de Aalmoezenierskamer. De bidders eindelijk gaven aan, door wien de begrafenis werd bezorgd — voor elken knecht, die den bidder „int noodigen ter begrafenis assisteerde,” betaalde men *f* 2 aan de Aalmoezenierskamer — en de

andere reeds vermelde bijzonderheden. De mededeeling, dat er *mondige* erfgenamen waren, maakte uit, dat de Weeskamer niet in de voogdij behoefde te voorzien; die, dat er *collaterale* erfgenamen, doch geen vast goed waren, diende voor de collaterale successie of 40^{en} penning.

Ten slotte nog eenige aanvullingen en verbeteringen:

Behalve SANDERUS, maakte ook LODEWIJK MEIJER een Lijkdicht op onzen musicyn. Het is in-plano uitgegeven met dezen titel: Op de Doodt Vande Ed. en konstryken Jonker JACOB VAN EYCK. Uitnemendt Musicyn, en Directeur van de Klókwerken, tot Utrecht, Op den 26 Maert, 1657 in den Heer ontslaepen. Een exemplaar hiervan bezit de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden.

Wat GASPARD VAN EYCK, zijn broeder, betreft, deze huwde in den Haag, zooals een briefje in dato 2 Mey 1622 van CONSTANCE HUYGENS aan haar broeder CONSTANTIJN ons leert.⁴⁾ Het aantekeningregister van de Groote kerk te 's Gravenhage vermeldt dit feit aldus:

Den 5^e Aprill 1622 CASPAR VAN EYCK, Jongman, wonende tot Heusden met Juffrou SUSANNA DE RECHTER, Jonge dochter, wonende alhier te 's Gravenhage. In margine staat hierbij: *Den 24^{en} April 1622. Getrout by D. Beyerus.*

In het dagboek van CONSTANTIJN HUYGENS den jonge wordt herhaaldelijk een neef VAN EYCK genoemd (o. a. April 1691, April 1692 enz.) Zou deze misschien dezelfde zijn, als de door Anna zoo herhaaldelijk genoemde neef?

In een der laatste afleveringen van den *Navorscher* (1883) blz. 220 vestigde de heer J. G. Frederiks mijn aandacht op een vergissing, die door mij begaan was. Reeds VONDEL⁵⁾ had in 1661 gezongen:

Ick verhef myn' toon in 't zingen
Aen den Aemstel en het IJ,
Op den geest van HEMONY
D'eeuwige eer van Loteringen,
Die 't gehoor verleckren kon
Op zyn kloekspijs, en zyn nooten,
Ons zoo kunstryck toe gegoten.

De gebroeders HEMONY waren dus niet, zooals ik abusievelijk vermeldde, te Zutfen, maar in Lotharingen en wel te Levecourt geboren. Dat zij een tijdlang in Zutfen gewoond hebben, blijkt uit het feit, dat den 10 Febr. 1677 Francoys met het Zutfensch burgerrecht werd „begunstigt.”

Hoezeer de klokken van den Wijnhuistoren naar den zin van het stadsbestuur waren, blijkt ons uit het volgende getuigenschrift, dat we, — daar het geheel verscholen is in de *Beknopte geschiedkundige en plaatselijke beschrijving der stad Zutphen en hare bevallige omstreken* door H. N. van Til — gemeend hebben hier nog eens te moeten afdrukken.

⁴⁾ JORISSEN, *Constantin Huygens*. I bl. 119.

⁵⁾ VAN LENNEP, IX bl. 237.

Wy Burgemeester, Schepenen ende Raedt der stadt Zutphen, doen kondt, ende tuijgen, certificeerende mits desen, voor de gerechte waarheijt, dat wij tot cieraet onser stadt, als mede tot dienst van de gemeente goet ende noodigh gevonden hebben een klokken-spel te doen gieten op onse Wijnhuistoorn, op die marckt staende: en dat daer toe hen gepresenteert hebbende die Eer ende Konstrijcke meesteren FRANÇOIS en PIERRE HEMONI, gebroedren, *uyt Lothringen van Levecourt geboortich*, den welcken wij 't selve hebben aenbestaedet sijnde de grootste, soo voor die uijr-klocke wort gebruijckt, van gewichte over die vier duijsent ponden ende die andere, tot ses-en-twintich klokken in 't getal nae advenant. Welcke uijr- en speclklokken door onpartijdige meesters, van ons daer toe geroepen, niet alleen voor goet verklaert, nemaer ook anderer naebuירige steden Speelwercken in toon ende resonnantie te boven gaende sijn erkant ende opgenomen geworden, alsoo dat wij daer aen een goet genoeghen hebben, ende den voornoemde Meesteren haeres arbeidens wegens het gieten ende leveren der voorsz. klokken hiermede doen bedancken. Ende alsoo wij verzocht sijn daarvan hunluijden Attestatie te geven, die wij denselven oock te geven niet en hebben kunnen verweijgeren; als heblen wij tot waarheijts oorkonde onzes stads seereet-segel onder aen desen briet doen hangen. Actum Zutphen den derden Octobris des jaers onses Heeren duijsent, ses hondert ses-en-veertich.

Ther ordonn: van selve
(Was get:) THEOD: CREMER,
Secret: 1646.

Eindelijk nog eene kleine bijdrage tot het *Prudenter*-lijstje. Door een toeval vergat ik er nog bij te vermelden, dat zich in de verzameling van pamfletten van Meulman (N°. 3447) het volgende gedicht bevond: Graftschrift van den Heer M^r. JOAN DE WITTE, Rechtsgeleerde, t' Amsterdam overleden den XX. van Hoimaent des jaers 1653. Het is in-plano gedrukt en geteekend: *Prudenter*. Deze JOAN DE WITTE ⁶⁾ was een vriend van VONDEL. De heer J. A. Alberdingk Thijm ⁷⁾ maakt dezen rechtsgeleerde, evenals weleer JOAN VICTORYN, ook katholiek; waarop dit beweren steunt is mij tot heden uit niets gebleken. Wellicht kan dit gedicht eenig meerder licht verspreiden over de gezindte van den dichter *Prudenter*.

ROTTERDAM, Dec. 1883.

⁶⁾ Van Lennep. *Vondel*, V, 516 en XII, 229. Tevens wijs ik op het feit, dat de pensionaris van Dordrecht GOVERT SLINGELAND, evenzeer de spreuk *Prudenter* voerde. Waarschijnlijk is dus het sub 6 genoemde gedicht van hem; rest nog aan te toonen, door wien de andere vervaardigd zijn.

⁷⁾ *Portretten van Joost van den Vondel*. bl. 85.